

Türk Petrol Âleminin Büyük Bir Kaybı

CEVAT EYÜP TAŞMAN

(1893-1956)

Petrol mütehassıslarımızdan Cevat Eyüp Taşman, iki gün kadar kısa süren bir hastalıktan sonra, 3 Ekim 1956 da gece saat 21:05 de hayata gözlerini yummuştur. Cevat Bey 26 Aralık 1893 de Bolu'da doğmuş olup, Vilâyet mektupçularından Eyüp Sabri Beyin oğludur. Annesi tarafından Gelibolu'nun meşhur ulema ve fuzelâsından Mevlevî Şeyhi Hüsamet'tin'e mensuptur.

Cevat Bey ilk tahsilini, babasının vazifesi dolayısıyla, muhtelif vilâyetlerde okuduktan sonra, orta tahsilini İstanbul'da Robert Kolej'de yapmıştır. Cevat Bey kolejde iken, çalışkanlığı ile temayüz etmiş, hocalarının, bilhassa Tevfik Fikret'in takdirlerini kazanmıştır. 1910 da Robert Koleji yüksek başarı ile ikmal ederek yüksek tahsilini yapmak üzere Amerika'ya gitmiştir. Cevat Bey o zamanın hükümeti tarafından Amerika'ya tahsile gönderilen dört Türk talebesinden birisi idi.

Cevat Bey Amerika'da, Nevv-York şehrinde Columbia Üniversitesi'nde Maden Mühendisliği tahsil etmiştir. Talebeliği zamanında çalışkanlığı, dürüstlüğü ve iyi bir talebe olması yüzünden arkadaşları ve hocaları tarafından her vakit sevilmiş ve takdir edilmiştir. Üniversiteyi ikmal edip, Maden Mühendisi diplomasını aldığı anda Birinci Cihan Harbi patlamış bulunuyordu. Memleketle alâkası kesilmesi üzerine yurda dönmek ihtimali kalmadığından, hayatını kazanmak için Amerika'da Anaconda Copper Co. isimli büyük bir bakır şirketine Maden Mühendisi olarak girmeğe ve çalışmaya mecbur kalmıştır. Bu şirkette bir sene kadar çalışmıştır.

Bilâhare petrol ihtisası yapmak üzere Cities Service adlı büyük bir petrol şirketine girmiş ve jeolog olarak 16-17 sene gibi uzun müddet bu şirkette çalışmış ve şirketin Amerika ve Meksika'daki muhtelif petrol arama sahalarında birçok jeolojik etüdler yapmış ve birçok bölgelerde petrolün bulunmasına âmil olmuştur. Cevat Bey, işte uzun seneler çalıştığı bu şirkette petrol jeolojisinde ihtisas kesbetmiştir. Cevat Beyin dürüstlüğü, çalışkanlığı ve görüşleri kumpanyadaki âmirleri ve bilhassa V. R. Whetsel ve Garfias tarafından sevildiği ve takdir edildiği gibi, fikirlerine de çok kıymet ve ehemmiyet verilirdi. Jeolojik bir problemin çözülmesinde, görüş ve fikirlerinden istifade etmek üzere, daima Cevat Beye danışılırlar ve çok kere görüşleri isabetli çıktığından kendisi, kumpanyası tarafından çok takdir edilirdi. Hattâ bir aralık Cevat Bey Yurda dönmeğe karar verdiği zaman şirket kendisine memleketimizde alacağı maaşın 4-5 mislini bile teklif etmiştir. Halen mezkûr şirketin Başkam olan eski âmiri V. R. Whetsel Cevat

* Beyi o kadar sever ve o kadar takdir ederdi ki, geçenlerde bir işle Kahire'de bulunurken, Cevat Beyin vefatı haberini alır almaz hemen bir tayyareye atlayıp Ankara'ya gelmiş ve eşi Mehlika Hanımı taziye etmek suretiyle çok yakınlık ve kadirşinaslık göstermiştir.

1929 sonunda Memleketin petrol ihtimallerini tetkik ettirmek üzere Hükümetimiz tarafından yapılan davet üzerine bir sene kalmak için Cevat Bey şirketinden izin alarak Yurda geldi. Bu bir yıl içinde memleketin muhtelif bölgelerindeki petrol emare ve strüktürlerinin petrol bulma bakımından jeolojik etüdlerini yaptı. İşte o sene ben de Avrupa'dan tahsilden dönmüş bulunduğumdan bu tetkik gezilerinin hepsine iştirak ettim ve o zamandan vefatına kadar temasımız ve birlikte çalışmalarımız devam etti ve kendisinden çok müstefit oldum. 1930 yılında tren yolu henüz Kayseri'ye varmıştı. Karayolları çok fena durumda, hele şark vilâyetlerinde hemen hiç yol yoktu. Hattâ doğru dürüst otobobil bulunmuyordu. Bulunsa bile hiç birisi şarka gitmek istemiyor veyahut fahiş fiyat istiyorlardı. Bu yüzden tetkikatımız hayvanlar üzerinde ve yaya olarak yapıldı. O yıl Ağrı harekâtı vardı. O esnada birçok tehlikeler atlattık. Bütün bu şartlar ve tehlikelere rağmen, tetkikata ara vermeden devam edildi ve bitirildi. Tetkikatın sonunda Cevat Bey raporunu hükümete takdim etti. (Petrol işleri çok riskli, büyük sermaye isteyen ve pek çok miktarda teknik malzeme ve eleman icabettiren bir iştir. Dar bir bütçe ile hükümetler değil, büyük sermayeli ve muazzam teknik kabiliyetleri olan petrol şirketleri ancak bu işi yapabilirler.) şeklinde tavsiyelerde bulundu ve o senenin sonunda Amerika'ya döndü.

Cevat Bey 1931 -1933 seneleri arasında Amerika'da Consulting Geologist olarak çalıştı. Bu müddet zarfında Amerikalı sermayedarları Yurdumuzun petrol işleriyle ilgilendirmekten geri durmamıştır. Bu maksatla American Association of Petroleum Geologists Cemiyeti tarafından San Antonio şehrinde tertiplenen bütün Amerika ve Dünya jeologlarının toplandığı bir kongrede «Türkiye'nin Petrol İhtimalleri» mevzuunda münakaşalı bir komünike yapmıştır. Bu konferansı binlerce dinleyici jeologlar tarafından alâka ile takip edilmiş ve sorulan suallere mukni cevaplar vermiştir. Hattâ bu tebliğ bilâhare mezkûr cemiyetin mecmuasının 1931 senesi Haziran ayında çıkan 15. nci cilt ve 6 numaralı nüshasında aynen neşredilmiştir.

Cevat Bey Petrol Arama ve İşletme idaresi Başında

1933 de, 2189 numaralı kanunla şahsiyeti hükmiyeyi haiz bir Petrol Arama ve İşletme idaresi kurulunca Cevat Bey tekrar Hükümet tarafından yurda davet edildi. İdealist Cevat Bey bu daveti alır almaz, birçok Kumpanyalar tarafından çok yüksek maaşlarla teklif olunan petrol jeologluğu vazifesini kabul etmiyerek, memlekete dönmeği ve millete hizmet etmeği tercih etti. Ankara'ya gelir gelmez bu yeni kurulan müessesenin başına geçirildi. Cevat Bey derhal sondajlara başlamazdan evvel bütün petrol bulma ihtimali olan bölgelerin ve strüktürlerin yeniden bir kere daha gözden geçirilerek tetkik edilmesini uygun bulduğundan, Page ve Moses isiminde iki Amerikalı jeologu getirtti ve onların fikirlerinden de faydalanmağı düşündü. Nihayet 1934 de Basbirin civarındaki bir strüktürde sondaj yapmağa karar verildi. Bu hususta tecrübeli ve ihtiyar bir jeolog olan Mr. Page

itiraz ederek menfi rapor verince Cevat Bey, o zamanki İktisat Vekili Sayın Celâl Bayar'a verdiği cevap şu olmuştur: «Mr. Page'in bilgisine, tecrübesine, fikirlerine ve ihtisasına hürmet ederim. Bir işin en kolay tarafı o işi yapmamaktır ve iş hakkında menfi mütalâa yürütmektir. Lâkin bir işin en güç tarafı o işi yapmaktır. Zira bunun için çok çalışmak, yorulmak, çok terlemek ve emek sarfetmek ister. Petrol ise jeolojik tetkiklerle beraber müsait Strüktürler üzerinde birçok sondajlar yapmakla ancak bulunabilir. Ondan sonra vardır, yoktur mevzuu bahis olabilir.»

Bu cevapla Cevat Bey hem meslekdaşım korumak ve takdir etmek hem de hükümete fikrini kabul ettirmek gibi dirayet ve büyüklük göstermiştir. Bu idare iki yıl devam etmiştir.

Cevat Bey M. T. A. da

Petrol Arama ve İşletme İdaresi sondajlarla petrol araştırmağa ve muhtelif bölgelerde jeolojik tetkikata devam ederken, 1935 Haziranında Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunan 2804 numaralı kanunla kurulan ve Memleket dahilinde petrolle beraber bilûmum madenlerin aramasını istihdaf eden Maden Tetkik ve Arama Enstitüsüne bağlandı. Petrol idaresi bu Enstitüde «Petrol Grubu» namı ve yine Cevat Beyin idaresi altında petrol ihtimali olan bölgelerin hepsinde fennin ve tekniğin en son metodları tatbik edilmek suretiyle petrol aramalarına eskisi gibi devam etti. Petrol aramasında, bütün memleketlerde bakir arazide ve yepyeni strüktürlerin yoklanmasında, delinerek geçilen arazinin jeolojik, petrografik ve stratigrafik durumları anlaşılacak üzere, tatbik olunan kablo = darbe sistemi sondaj, bizde de tatbik olundu. Bilâhare Hermis, Kerbent ve nihayet Raman Dağı strüktürlerinde de aynı metod kullanıldı. Fakat bu usul pek yavaş ilerleyen bir usul olduğundan işlerimiz tâbiatiyle batı gitmekte idi. Bu müddet zarfında memleketin diğer kısımlarında Adana, Mürefte, Hatay bölgelerinde de sondajlarla petrol araması devam etti. Raman Dağında 1 numaralı kuyuda petrole tesadüf edilmesi üzerine diğer kuyuların açılması için daha süratli ve en modern Rotari sistemiyle devam edilmesine başlandığı gibi petrol aramaları Garzan, Kentalan ve Reşan bölgelerine de teşmil edildi.

Bu devre ikinci Cihan Harbine raslamıştı. Her ne kadar çalışmalarımızı hızlandırmak için seri ve son sistem cihazlarla başlandı ise de, bütçenin darlığı, teknik elemanın azlığı üstüne aramada kullanılan makine ve malzemelerin %90ı hariçten getirilmekte olduğundan, bunların tedariki için muhtelif firmalardan fiyat istemek, döviz müsaadesi almak ve bankalarda akreditif açtırmak gibi bir takım formalitelerin ifası ve yedek malzemenin gelmesini bekleme gibi engeller ve sıkıntılar arama müddetimizin yarısını bel'ediyordu ve bu yüzden aramalarımız haddinden fazla uzun sürmüştür.

Cevat Bey M. T. A. Enstitüsü Petrol Grubu Direktörü olarak 1945 senesine kadar kaldı; ondan sonra Petrol Müşavirliğine tâyin olduğundan, 1952 senesine kadar bu vazifeyi muhafaza etti.

1953 yılında Petrol Baş Müşavirliği vazifesi uhdesinde kalmak üzere yeniden Petrol Grubu Direktörlüğüne getirildi ve 1955 senesi Martına kadar bu vazifeleri başarı ile ifadan hâli kalmadı.

Hakikaten, 23 senedenberi beraberinde çalıştığım Cevat Bey çok dürüst, müstakim, fazilet ve feragat sahibi mütevazî, temiz ve samimi bir insan-ı kâmilîdi. Hiç kimseye kötülük düşünmediği gibi kimsenin aleyhinde bulunmazdı. Kendisine kötülük edenlere dahi iyilik yapmaktan hâli kalmazdı. Maiyetinde bulunanlara daima baba evlât muamelesi yapar, onları korur ve en kızgın zamanında bile, bu uzun müddet zarfında ağzından kötü lâkırdı duyulmamıştır.

Gerek ilmî, gerek teknik ve gerekse lâalettâyin bir meselede fikri sorulduğunda ve kendisiyle danışıldığı zaman, bildiğini hiç saklamadan'öldüğü gibi söyler, ortaya dökerdi ve hiçbir vakit kendini öne sürmezdi.

Kamplarımız Türk elemanlarının yetişmesinde, petrol arama işlerim sevk ve idarede ve makine ve cihazları çalıştırmada bir mektep vazifesi görmüştür. Bu sahada teknik ve kalifiye işçi ve sondör yetişmesi Petrol Grubunun eseridir. Hâlâ yurdun muhtelif bölgelerinde ve bettahsis Raman, Garzan Reşan'da müstakilen sondaj makinelerini işleten, kuyuları açan Türk elemanları, hep bu eserin canlı birer misalleridir. İşte bu bakımdan da Cevat Bey Memlekete birçok şeyler kazandırmıştır.

M. T. A. Enstitüsünün Dokümantasyon Servisinde yurdun muhtelif bölgelerinde yaptığı tetkik ve etüdlerine ait 25 adet kıymetli ilmî ve jeolojik raporları mahfuzdur. Ayrıca M. T. A. Mecmuasında, Jeoloji Kurumu Bülteninde birçok fennî makaleleri çıktığı gibi, Amerika'da A. A. P. G. Bülteninde, Gas and Oil ve World Oil dergilerinde de birçok değerli yazıları neşredilmiştir. Cevat Bey 1950 de Türkiye Jeoloji Kurumuna Başkan seçilmişti.

1953 senesinde M. T. A. da yeni Petrol Kanunu hazırlanırken sekiz kişilik Komisyonunda Cevat Bey de âza idi. Bu komisyonunda yapılan münakaşa ve müzakerelerde de fikrinden çok istifade edildi ve çok büyük hizmetleri dokundu.

Cevat Bey Petrol Dairesinde

Nihayet Büyük Millet Meclisince kabul olunan 6326 numaralı yeni petrol kanunu gereğince, ayrı bir «Petrol Dairesi» kurulunca, Cevat Bey 1955 Martında M. T. A. dan ayrıldı ve mezkûr dairenin Teknik Müşavirliğine tâyin olundu ve vefatı tarihine kadar, — bir buçuk sene — Petrol Dairesinde çalıştı.

Bilindiği üzere yeni petrol kanunumuz yerli ve yabancı sermayeyi cazip bir şekilde hazırlanan dünyanın en yeni ve modern kanunlarından birisidir. Bu kanun, memlekete, birisi Türk, bir diğeri Alman bir üçüncüsü Hollandalı ve kalanları Amerikan sermayeli olmak üzere 14 hususî petrol arama şirketi kazandırdı. Bu şirketlerin hepsi her türlü modern teknik cihazlara, ilmî ve en fennî kuvvetli elemanlara ve her türlü araştırma vasıtalarına malik büyük sermayeli ciddî şirketlerdir. Halen bu kumpanyaların hepsi hükümetten petrol arama ruhsatnameleri olarak faaliyete geçmiş bulunmaktadırlar.

Cevat Bey geçen Eylül ayı başında Meksika'da toplanan ve muhtelif memleketlerin 3000 den fazla delegesinin katıldığı Jeoloji Kongresine Türkiye'yi temsilen iştirak etmiş ve kongre çalışmalarında petrol ve tabîî gaz seksiyonunun başkanlığına seçilmiştir. Kongreden memlekete avdetinden bir hafta kadar sonra, yukarıda zikredildiği şekilde vefat etmiştir.

Bu suretle Memleket Petrol sahasında tecrübeli, olgun, değerli ve samimi bir evladını kaybetmiş bulunuyor. Cevat Bey bütün hayatı boyunca kendi şahsiyetinde, karakterinde, mesleğinde, mesaisinde ve hattâ eğlencesinde dahi pek ender kimselere nasibolan bir centilmenliği daima muhafaza ederdi. Kusursuz dürüstlüğü, vazifeye bağlılığı, insanî ve içtimaî problemlerde veciz ifadesiyle muhitini teshir etme kabiliyeti, samimi arkadaşlığı ve tevazu telkin edici sıcak kalbliliği ile örnek olabilme vasfı onu kendisim tanıyanlara derin bir hürmet ve samimi bir muhabbet ile daima hatırlatacaktır.

Cevat Bey, hayatta iken, ötedenberi iki şeyi samimî şekilde çok arzular ve görmek isterdi: Birisi memleketin petrolerini işletmek üzere büyük sermayeli kuvvetli ciddî büyük şirketlerin kurulması, ikincisi bu şirketler tarafından büyük çapta işletilen petroler sayesinde Yurdun iktisadî ve sınaî cepheden kalkınmasını ve müreffeh Türkiye'sini görmektir.

Cevat Bey çok istediği birinci safhanın tahakkukunu hayatta iken gördü. Fakat çok yazık oldu, tam büyük ölçüde petrolerin işletilmesine girişileceği devrede, ikinci safhayı göremeden aramızdan ebediyen ayrıldı. Lâkin kendisi hiçbirimizin kalblerinden ayrılmamıştır. Türkiye'nin petrol arama ve bulma tarihinde ve petrol edebiyatında kendisi daima iyi bir namla yaşayacak ve hürmetle anılacaktır.

Kemal LOKMAN

CEVAT EYÜP TAŞMAN'IN NEŞRİYATI

- 1 — Petroleum Possibilities of Turkey. *A. A. P. G. Vol. 15, No. 6; June, 1931.*
- 2 — Mürefte Petrol Aramaları (Search for Oil in Mürefte). *M. T. A., No. 3; 1936.*
- 3 — Van Gölü Civarında Korzot Petrolü (Oil at Korzot near Lake Van) *M. T. A. No. 5; 1936.*
- 4 — Türkiye ve Petrol (Turkey and Petroleum). *M. T. A. No. 3; 1937.*
- 5 — Orta Anadolu'nun Tuz Domları (Salt Domes of Central Anatolia). *M. T. A. No. 4; 1937.*
- 6 — Trakya Jeolojisi Hülâsası ile Trakya Petrol Aramaları Durumu (A Geologic Synopsis and Status of Oil Exploration in Thrace). *M. T. A. No. 3; 1938.*
- 7 — Petrol Aramaları - 1923 den Evvel ve Sonra. *M. T. A. No. 4; 1938.*
- 8 — Cenubî Türkiye'de Petrol İhtimalleri (Oil Possibilities in Southern Turkey). *M. T. A. No. 2; 1939.*
- 9 — Petrol Aramaları ve Bulma İmkânları. *M. T. A. No. 4; 1939.*
- 10 — Adana Petrol Sondajının Hususiyeti (Some Particulars about Drilling at Adana). *M. T. A. No. 2/19; 1940.*
- 11 — Petrol Bulma İmkânları. *M. T. A. No. 4/21; 1940.*
- 12 — Petrol Bulunması. *M. T. A. No. 2/27; 1942.*
- 13 — Gerece - Bolu Depremi. *M. T. A. No. 1/31; 1944.*
- 14 — Bu Devrin Ana ve Ham Maddeleri - Petrol. *M. T. A. No. 2/32; 1944.*
- 15 — Tuzlarımız. *M. T. A. No. 1/33; 1945.*

- 16 — Trakya ve Petrol (Thrace and Oil). *M. T. A. No. 2/34; 1945.*
- 17 — Harbolit - Kömürlü bir Asphalt (Harbolite-A Carbonaceous Hydrocarbon). *M. T. A. No. 1/35; 1946.*
- 18 — Varto ve Van Depremleri. *M. T. A. 2/36; 1946.*
- 19 — The Stratigraphy of the Alexandretta Gulf Basin. *International Geological Congress « Report of the Eighteenth Session, Great Britain; 1948, 3 Part VI.*
- 20 — Türkiye Cenup-Doğu Bölgeleri Stratigrafisi. *M.T.A. No. 38; 1948.*
(Stratigraphy of Southeastern Turkey). *M. T. A. Vol. 33, No. 1; January, 1949.*
- 21 — Petrolün Tarihi. *M. T. A. No. 39; 1949.*
- 22 — Petrolün Türkiye'de Tarihçesi. *M. T. A. No. 39; 1949.*
- 23 — Drilling for Oil in Turkey. *Oil Forum, February, 1949.*
- 24 — Türkiye'de Bitümlü Tezahürlerin Stratigrafik Yayımı. *M. T. A. No. 40; 1950.*
Stratigraphic Distribution of Evidences of Bitumenous Substances in Turkey. *A. A. P. G. Vol. 34, No. 8; August, 1950.*
- 25 — On the Oil Possibilities of Turkey with Special Reference to the Raman Field. *Third World Petroleum Congress, the Hague, 1951.*
- 26 — Petrol Aramalarında Stratigrafinin önemi. *T. J. K. Cilt IV, No. 1953.*
- 27 — Turkey's Oil Prospects Inviting. *The Petroleum Engineer, August, 1954.*
- 28 — Evidences of Oil and Gas Associated with Igneous Rocks in Turkey. *Presented at the XX. Geological Congress in Mexico, September, 1956.*